

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аткінсон К.* “Письменник у майбутньому – трохи хакер, трохи бард...”: розмова Дмитра Дроздовського з новозеландською письменницею Корал Аткінсон // *Всесвіт*. – №5-6. – 2006. – С. 145-148.
2. *Гайдерреф М.* Навіщо поети? // *Антологія* світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. – 2 вид., доп. – Львів, 2001. – С. 230-249.
3. *Жиленко І.* Євангеліє від ластівки: Вибр. твори. – 2 вид. – К., 2006. – 488 с. Далі подаємо сторінку в тексті.
4. *Жулинський М.* Та, що молиться Богові віршами // *Жиленко І.* Євангеліє від ластівки: Вибр. твори. – 2 вид. – К., 2006. – С. 4-30.
5. *Коцюбинська М.* Вікно у сад: “Вибране” Ірини Жиленко // *Мої обрії: У 2 т.* – К., 2004. – Т. 2. – С. 230-236.
6. *Коцюбинська М.* Слово образне і “необразне” // *Мої обрії: У 2 т.* – Т. 1. – С. 106-122.
7. *Крістева Ю.* Полілог / Пер. з фр. П.Таращука. – К., 2004. – 480 с.
8. *Пітерс Дж.* Слова на вітрі / Пер. з англ. А.Іщенко. – К., 2004. – 302 с.
9. *Рікер П.* Сам як інший / Пер. з фр. В.Андрушко, О.Сирцова. – К., 2002. – 558 с.
10. *Снівак Г.Ч.* В інших світах: Есеї з питань культурної політики / З англ. пер. Р.Ткачук, І.Супрунець, А.Кулаков. Коментарі М.Гхош. – К., 2006. – 480 с.

Наталія Дашко

КОНЦЕПЦІЯ ЖИТТЯ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ДРОЗДА “ЛИСТЯ ЗЕМЛІ”

Осмилюються особливості авторської концепції життя в романі В.Дрозда “Листя землі”, своєрідність її художнього вираження на ідейно-тематичному та образному рівнях. Простежується типологія індивідуального світотворення у творчості прозаїка 60-х – 90-х років ХХ ст.

Ключові слова: концепція, інтерпретація, філософський світогляд, герой, алюзія, ідея, мотив, міф.

Nataliya Dashko. The conception of life in V.Drozdz's novel The Earth Leaves

This article deals with the auctorial conception of ‘Life’ in V.Drozdz’s novel “The Earth Leaves”. The potential polysemy of ‘Life’-concept is observed on thematic, philosophic, religious and mythological levels. In order to do so, we describe the motifs of life and death, sense of life, life as an illusion, life as a play and others. The aforesaid aspects haven’t been the object of scientific research yet. This fact defines the scope of our investigation.

Key words: conception, interpretation, Weltanschauung, character, allusion, idea, motif, myth.

З-поміж романів В.Дрозда особливо вирізняється “Листя землі”. Задум цього твору з’явився ще тоді, коли письменникові було 22 роки. Щоб мрія створити художні життєписи своїх земляків здійснилася, упродовж десятиліть В.Дрозд збирав і записував свідчення людей, які пройшли крізь складні випробування нового часу. “Іхні поривання і надії, їхні думи, досвід їхнього життя, нерідко трагічний, – основа цього роману. Це історія душі народної”, – зазначив прозаїк у вступному слові до першої публікації кількох розділів твору на сторінках журналу “Вітчизна” (1989) [5, 2]. Цілком закономірно, що, подаючи широку панораму життя українського народу протягом ста років (починаючи з 80-х років ХІХ ст.), автор витворює власну його концепцію, і це стає важливим смисловим елементом у розкритті ідей роману, сутності його персонажів.

Варто зазначити, що життя у творі “Листя землі” мислиться насамперед як поняття філософське, як відрізок на колі космічного часу, обмежений народженням і смертю: “...по колу людяка бреде, од початку світу до Страшного суду...” [7, 195]. У підтексті відтворених подій і доль героїв зосереджено уявлення письменника про неминучу незворотність, односпрямованість людського життя від буття до небуття; цього не можна ні зупинити, ні змінити. Твору В.Дрозда притаманне екзистенціальне перехрещення мотивів життя і смерті, унаслідок чого створюється амбівалентне ціле. В інтерпретації письменника життя людини – це життя Всесвіту в мініатюрі, а душа Всесвіту – людина. Але, на противагу Всесвіту, життя людини обмежене. У цьому закодовано невідповідність у

співвідношенні “людина – Всесвіт”, бо світ існує поза простором і часом, його координати – безкінечність і вічність, а людина – смертна. Тому особливої актуалізації в романі набуває опозиція життя – смерть, адже саме вона окреслює граничні засади існування людини, проминальність якої на тлі вічного колообігу відчувається гостріше й екстрапольована на нескінченність буття в цілому.

Крізь призму філософського світогляду В.Дрозда життя в романі “Листя землі” зображене як концентрація миттєвості: “...людяки одне за одним, коліно за коліном від створення світу і досі ковзають по землі і зникають без сліду невідь-де. [...] Отак і моя, Кузьми Терпила, тінь ковзне по життю і розтане в далечі далекій, і не буде її” [7, 222]. Використання дієслів “ковзне”, “розтане” увиразнює тезу про швидкоплинність життя. В іншому епізоді тексту цю ж думку покликане донести до читача порівняння життя з “коротким осіннім днем” [7, 226]. Часова обмеженість людського існування закована й у системі метафоричних зіставлень: людина – лише листок дерева, “що падає в землю і порохом стає” [7, 371]; “травинка у полі” [7, 392]; свічка, що швидко згорає. На майже риторичне запитання “Бо що таке – жисть?” герої В.Дрозда, не задумуючись, відповідають: “Спалах сірника на вітрі. Засвітилася вона – і погасла, наче й не було [...]” [7, 236]; “...задиміло, зачаділо, зажижкотіло, паленою сіркою пахнуло у ніч навколишню і – згасло...” [6, 493]. У їхньому сприйнятті “ніщо [...] не вічне на землі, ані люди, ані книги днів їхніх, усе минує, усе, як і люди, опадає із дерева часу і гноєм, попелом стає [...]” [6, 493]. Таке усвідомлення людського життя закорінене у філософію античності, зокрема в Гераклітову концепцію “Все тече, все минає” і Горацієве “Ми тільки порох і тінь”.

Одна з домінант у розвитку означеної теми в романі “Листя землі” – біблійне розуміння життя людини як випробувального терміну, позначеного необхідністю терпіти страждання заради очищення і спасіння душі. Подібне тлумачення основне і в розкритті сутності людської душі, образ якої актуалізовано в багатьох творах письменника. Концептуально та функціонально значуще воно і в його концепції життя, вираженій в романі “Листя землі”. В одному зі щоденникових записів В.Дрозда читаємо: “Мені часом здається, що земне життя людини – це лише її випробувальний строк, період її дозрівання, її становлення, а справжнє життя буде потім, по той бік бар’єра, що його звать смертю. І яке важливе це життя для життя майбутнього!” [8, 16]. Ця ідея знаходить втілення в оповідях героїв твору. Скажімо, погляд Митра на світ і людське життя в ньому оприявнюється у словах: “Увесь світ земний для людяк – се табір виправно-трудоий, у планетарних масштабах. Нас посилають сюди на перековку [...]” [6, 233]. Устами Кузьми Семирозума озвучено: “І летять душі на землю дощем вогняним, не для утіхи летять вони, а для великого випробування. [...] земля і є чистилище для душ наших” [7, 278]. Ці слова – алюзія на біблійну сентенцію “Людина народжується для випробувань, так само, як іскри, щоб летіти вгору” (Книга Йова, 5:7).

Така філософсько-релігійна інтерпретація життя людини, її душі домінантна і в романі В.Дрозда “Острів у Вічності”, де земне життя означене як “одна із сходинок душі на духовні вершини” [9, 63]; “прелюдія справжнього життя душі” [9, 116]; душа – гість у тілі, яке необхідне лише для її визрівання й удосконалення – “як дозріває зерня у плоді” [9, 51]. “Тільки душа може підняти людину до Бога”; удосконалення людської душі можливе лише через страждання; “лише *жива* (курсив автора. – Н.Д.) душа здатна рости” [9, 63]. Ці й подібні висловлювання репрезентують ідею розвитку особистості і Всесвіту взагалі. Для людини розвиток – це шлях самовдосконалення, для Всесвіту – шлях еволюції; вони перебувають у постійній взаємодії, бо сам Всесвіт визначається письменником як Всесвітня Душа, яка складається з окремих душ.

Герої роману “Листя землі” пізнають християнську істину: усе в земному житті дається людині для очищення її душі. Отець Олександр завдяки життєвому досвіду дійшов до усвідомлення того, що аби “із каменю вогонь живий добути, треба кресалом по каменю омертвілому ударити. Отак і Господь посилає на людей грішних війни, революції, болесті та наруги усілякі. І буває, що не один раз по

каменю крешуть, а багато разів, покуль вогонь живий спалахне ” [7, 497]; “Страждання, а не радощі земні, добро, а не зло силу духовну у душах людських творять” [7, 350]. Утілюючи цю ідею, В.Дрозд устами своїх персонажів наголошує на важливості подолання страждань і випробувань у людському житті: “...бо набуте душами вашими у стражданнях великих для наступних колін людських, країв і земель усяких, наукою гіркою та світлом духовним висіється й проросте” [7, 349]. Тобто, наголошує письменник, людина здатна впливати на сьогоденнє, а ще більше на прийдешнє, примножуючи добро. Філософія добра, яку сповідують герої роману “Листя землі”, закорінена в християнському вченні, згідно з яким добро і Бог взаємопов’язані. Зокрема, у творі увиразнюється надприродне походження добра, живим втіленням якого виступає Бог. Думка “Добро – се і є Бог” [7, 192], багаторазово повторюючись, стає кодом тексту В.Дрозда.

Буття героїв роману “Листя землі” пов’язане з добром і любов’ю, що перетворюються для багатьох із них на сенс життя. Ці духовні орієнтири визначають і суть авторської концепції людини у творі: особистість починається з любові, тільки в любові людина може відчутти зміст свого існування для іншого і для себе. У художній інтерпретації автора любов мислиться як основа всього сущого і як фундамент існування світу в цілому. Часто ця істина відкривається героям на межі життя і смерті. Марія Журавська та Іван Коляда на порозі смерті усвідомлюють, що найвища цінність у житті – любов, і що все треба робити з любові і з любов’ю, не можна будувати майбутнє з ненавистю, бо новий світ не може народитися з крові та сліз: “з ненависті нічого доброго ніколи не народжувалося” [7, 90]; “любов – се найбільша ідея, людьми в тисячоліттях вистраждана і виношена” [7, 78].

Сенсом життя для Кузьми Семирозума стає не лише добротворення, любов до ближнього, а й праця, бо саме вона, на думку героя, допоможе створити світ, в якому можливе продовження життя. За світоглядними переконаннями Семирозума, “треба жити і роботу свою робить так, ніби усі ми вічно на землі перебуватимем. [...] Та й не тільки для себе людина світ сотворяє, для дітей своїх і людяк, що житимуть опосля неї на землі” [7, 262]. Односельці дивуються з того, що в страшний час розрухи, коли люди тільки ламають збудоване та вбивають один одного, Кузьма, навпаки, – буде: “Дививсь я ще од лісу і очам своїм не вірив – що це бо за людина, яка не розкидає каміння, як усі тепер, а на гору камінь котить?” [7, 294].

Зображуючи Кузьму, який котить величезний камінь на гору, В.Дрозд проводить паралель між ним і Сізіфом, персонажем античного міфу. Але подієва домінанта міфу замінюється на морально-психологічну, унаслідок чого традиційний сюжет слугує основою для філософсько-психологічного розкриття духовного світу героя. Називаючи Кузьму “Сизифом пакульським” [7, 295], оповідач акцентує увагу на його працелюбності за будь-яких умов. У романному підтексті праця для Кузьми, послуговуючись категоріями екзистенціалізму, – це той камінь, що його має раз у раз піднімати на гору Сізіф, це та сартрівська трансцендентна мета, заради якої людина самостверджується, це та свобода посеред безглуздя, за збереження якої людина несе відповідальність перед собою і світом.

В.Дрозду властиве багатоаспектне трактування одного й того самого поняття. Неоднозначністю вирізняється в романі “Листя землі” і авторська концепція життя, яке інтерпретується і як книга, і як “Сизифів труд”, і як “кола пекельні” [7, 77], і як “дорога горьована” [6, 201], і як “блукання по муках земних” [6, 206] (особливо в епоху соціальних катастроф), і як “земна круговерть” [6, 236], і як “дорога трудна [...] не до смерті, а до Господа” [6, 281]. Кожен із цих варіантів вияскравлюється в емоційних переживаннях героїв: життя в кожній його кореляції позначене стражданнями, і нічого змінити не можна, бо все наперед визначено. Отож, вибудовуючи власну життєву філософію в романі “Листя землі”, В.Дрозд наголошує на імперативі долі, що афористично оприявнюється у словах оповідачів: життя – це “пасмо ляне, куделя, з якої невидимі руки нитки доль наших тчуть” [6, 304]; “Дак нитка до нитки, доля до долі – та й полотно, [...] із життів людяцьких” [6, 281], зміст яких – алюзія на старогрецький міф, з якого бере свій початок

образ нитки як символ людської долі. Згідно з міфом, доля визначалася мойрами, доньками Зевса і Феміди. Перша з них – Клото (Прядильниця) – пряла нитку життя людини, друга – Лахесіс (Та, що визначає долю) – витягувала жереб з людською долею, а третя – Антропо (Невідворотна) – обривала нитку життя [10, 209]. Відповідно до таких уявлень міфологема долі, що служить утіленням “ідеї детермінації як несвободи” [1, 85], неодноразово зустрічається на сторінках твору, трансформуючись при цьому у світоглядну константу українського народу.

В.Дрозд художньо розгортає мотив долі з погляду, найтипівішого для ментальності українців: доля постає в теологічному розумінні (як провидіння, приреченість), згідно з яким Бог призначає долю кожній людині, а тому в її житті немає нічого випадкового. Детермінованість руху й розвитку не лише людського існування, а й світу в цілому стверджується словами Нестора Семирозума: “...кожна хвилька часу з іншою вузлом нерозривним зав’язана, і кожна піщина має місце своє і на карті часу розписано, де їй завтра бути...” [7, 246]. В устах Кузьми, сина Нестора, ця думка конкретизується: “Од долі не втечеш” [6, 40]. Доля виступає тією активною силою, що підпорядковується лише Божому волевиявленню. Проте іноді автор усе ж зазначає, що не лише доля обирає людину, а й людина долю. У такому випадку доля залежить від бажань, прагнень і моральних якостей людини, вибору нею життєвого шляху.

Загалом же в романі “Листя землі” домінує ідея, що доля непідвладна людській волі. Удаючись до повтору вислову “у кожного своя доля і свій шлях широкий” [7, 102] (алюзії на рядки з поеми “Сон” Т.Шевченка), автор наголошує на індивідуальності долі кожної людини. Але у трагічні періоди соціальних катаклізмів долі людей стають схожими. Такого висновку доходить в останні дні свого життя один із героїв твору В.Дрозда – Іван Коляда. Риторичні запитання оповідача – “Кожному з нас гірка доля його здається єдиною і неповторною, а скільки подібних доль знає наше покоління?! Тисячі? Десятки тисяч? І скільки буде їх у поколіннях наступних? Страшно подумати. Найбільш чесних і найбільш совісних синів та дочок своїх народи наші посилають на заклання – в ім’я чого?” [7, 87] – свідчать про те, що загальні нещастя і біди, які випадають на долю Краю зокрема, України і світу в цілому, роблять долю багатьох людей однаковою. Герої гостро відчувають, що їхня доля складається незалежно від їхніх бажань, що їхнім життям керує невблаганна вища сила. Отже, не лише конкретне горе кожної окремо взятої людини, а й доля всього Краю трансцендентно зумовлена. При цьому автор наголошує, що в такі часи над долями людей панують Бог смерті, Бог зла, а в часи репресій навіть “не Бог долі людські плете, а енкаведисти” [6, 389].

В.Дрозд рефлексує над індивідуальною долею людини, Краю, Всесвіту, над долею минулою, теперішньою і майбутньою, художньо передбачаючи перипетії останньої. І хоча, за його твердженням, людині не дано знати наперед, що її чекає в житті, Нестор Семирозум здатний бачити майбутнє: долі своїх дітей (Кузьми й Оксани), своїх односельців, як у випадку з Марією Журавською, долоню якої він “прочитав [...], наче сторінку книги...” [7, 51], долю свого Краю, однак попри все не в змозі щось зробити, щоб відвернути лихо, бо все у волі Божій. Варто зазначити: долі героїв В.Дрозда нерозривно пов’язані з рідною землею, що засвідчує насамперед уподібнення Нестором Семирозумом руки людини з картою Краю, такою схожою “на долоню людяки трудящої річками доль і пагорбми пристрастей” [7, 247].

Окрім означених філософського, біблійного, народнопоетичного розуміння життя, його концепція в інтерпретації В.Дрозда в “Листі землі” реалізується й на рівні ідеї, за якою світ і життя людини в ньому – лише ілюзія. Герої у хвилини глибоких внутрішніх переживань гостро відчувають примарність світу. Опанас Журавський крізь призму власного досвіду сприймає людське життя як “зіткане з ілюзій” [7, 144]. Гаврило Латка, пройшовши шляхом втрат і випробувань у пошуках Горіхової землі, доходить висновку, що вона (як і життя людини) – “манливе марево” [7, 245]. Іван Коляда, Марія Журавська та інші персонажі, створивши для себе ілюзії можливості побудови нового світу з крові й ненависті, кинувши свої життя й душі

на олтар революції і ставши на шлях самопожертви заради ідеї, “з якої невідомо що вродить” [7, 144], лише наприкінці життя усвідомлюють, що все було даремно. Автор метафорично наголошує на абсурдності, безглуздості людського існування: “Висока мета освячує кривий шлях, який веде до неї” [7, 147]. Один із героїв роману, Дмитро Листопад, глибоко переконаний, що “кожне нове покоління витворює власні химерії і в ім’я тих химерій, тих ілюзій, тих забобонів проливає людську кровіцю [...]” [7, 471]. Мотив примарності, несправжності омріяного “нового” життя реалізується й через образ зірки, яку виготовив Нестірко, внук Уляни. Зірку прилаштували на самій верхівці арки і “сяяла яна над селом, як зоря жисті нової” [6, 84]. Традиційно образ небесної зорі символізує надію, але в даному разі штучна зірка співмірна з життям, таким несправжнім, як і вона сама.

Досить часто герої В.Дрозда сприймають життя як виставу, спектакль, де одних дійових осіб змінюють інші. У такому трактуванні прочитується протиставлення світу справжнього, якому властиві впорядкованість, добробут, реальність, антисвітові з його безладом, нестатками, ірреальністю. Ці категорії нерозривні, антисвіт – це світ справжній, але навиворіт, друга реальність, яка активізується під час карнавалу. Саме як карнавальне дійство уявляється героям життя в період соціальних негараздів: те, що відбувається насправді, – настільки страшне й антиприродне, що в нього не можна повірити. Отже, людина, нерідко сприймаючи себе як ляльку в руках Господа, долучається до антисвіту, стає “царем навпаки”. Аналогічне ставлення до світу й людини в ньому було притаманне середньовічній свідомості, а в добу бароко актуалізувалося. Інтерпретація світу як театру знаходить своє відображення і в постмодерному неobarоко у творчості українських письменників (скажімо, у романі В.Шевчука “Стежка в траві. Житомирська сага”).

Трактування людського життя як “вистави”, “спектаклю” спостерігаємо у творах В.Дрозда ще 60 – першої половини 90-х років ХХ століття. Це, зокрема, повість “Ірій”, романи “Вовкулака”, “Катастрофа”, “Спектакль”, “Злий дух. Із житієм”, де герої також постійно “грають” свої ролі, як актори. Світ для них – ніби сцена в театрі, а їхнє життя – спектакль, де смерть – “лише переодягання за кулісами життєвого театру” [2, 372]. Михайло Решето, герой повісті “Ірій”, подумки приміряє до себе великі ролі. Молодий журналіст Іван Загатний, герой роману “Катастрофа”, диктуючи передовицю для районної газети, уявляє, ніби знімає себе на кіноплівку. Замість того, щоб насправді досягти якихось творчих вершин, він усі свої зусилля спрямовує на гру в талановиту людину. Для героя роману “Спектакль” Ярослава Петруні життя людини уподібнюється спектаклю, де йому випало грати роль письменника. У романі “Вовкулака” крізь призму світосприйняття Андрія Шишиги утверджується ідея, що життя – це “арена цирку” [3, 352], “вертеп”, де “нижча сцена – для звичайних людей, а верхня – де боги лицедіють” [3, 352], “життя – це театр” [3, 357], а якийсь окремо взятий епізод життя – “сцена провінційного театру” [3, 357]. Шишизі здається, що навколо нього все відбувається, ніби в кіно: “Машина рушила, і вулиця покірно попливла назустріч. Ніби на екрані панорамного фільму” [3, 321]. Сам він також відчуває себе актором: “А може, я великий актор і гра для мене це і є життя... Театр одного актора, моноп’єса тривалістю в людське життя. На хвилю я одвертаюся від глядачів, а коли вони знову бачать моє обличчя, на мені нова маска. Геній сценічного мистецтва Андрій Шишига!” [3, 351]. Не лише внутрішні відчуття, а й уся театралізована поведінка Шишиги уподібнює його з актором: він постійно повторює чужі вислови, рухи. Наслідуює не лише Харлана, а й свого директора Георгія Васильовича, до того ж робить це свідомо: “обіперся пучками пальців на край журнального столика” [3, 361]; “на першій слові я різко виправився, заклав руки за спину” [3, 362]. У такій ролі Шишига вважає себе великим “талановитим імпровізатором” [3, 362]. Інтер’єрна деталь кабінету директора Георгія Васильовича – “зліпок, відтиск його обличчя” [3, 367] над столом – теж покликана увиразнити тезу, що всі люди по суті своїй актори (щоправда, не всі про це знають). “Одного дня людина одягне маску, а потім

так входить у роль, що й сама вже не добере, де правда, а де лицедійство” [3, 358]. Подібне трапилося і з самим Шишигою. З часом він усвідомлює, що “так часто міняв маски і розгублено никав від подоби до подоби” [3, 421], що вже не знає, який він насправді. Вибір його маски — це вибір необхідної ролі в певний момент життя, за певних обставин. Зрештою, усе життя стає для Шишиги суцільною грою, про що свідчить художня деталь “я виграв першу партію” [3, 419] (очевидно, що далі буде наступна). Як наслідок, стосунки з тими, хто його оточує, руйнуються, і Шишига починає сприймати людей як вертепних ляльок, якими можна маніпулювати на власний розсуд.

У романі “Злий дух. Із житієм” “несправжність”, театральність світу і людського життя автор передає, порівнюючи гостей на святі в Романа Гаркуші з “розцяцькованими манекенами” [4, 92]. Сам Гаркуша виступає в різних іпостасях, що робить його подібним до актора. Він виконує свою роль відповідно до ситуації: з ворогами поводить як вовк, а з Євою — як казкар і король. Хоча у ставленні до Єви поведінка Романа Гаркуші — теж суцільний спектакль, гра на телекамеру, де він — “автор п’єски, автор сценарію і головний герой” [4, 79]. У Гаркуші два обличчя — для суспільства і для особливо наближених. Дволикість простежується і в його діях і вчинках. В одних випадках він зображений як великий добротворець: провідує хворих у лікарні, приносить їм ліки; відвідує дитячі садки в подобі Діда Мороза з мішком подарунків; рятує художника від матеріальної скрути; намагається допомогти матері Єви. Але для Гаркуші вся ця добродійність не більше, ніж “сцена із спектаклю”, “блискауча гра”, яка має викликати “вдячні оплески”, “шквал аплодисментів” [4, 81]. На цьому тлі з усіма подробицями показано злочинні діяння Гаркуші та його оточення, а отже, розкривається істинна сутність героя. Епітет “житійні” й уточнення до нього “сцени”, “театр однієї акторки”, “спектакль із вогняним фіналом” в назвах більшості розділів роману теж орієнтують на театральність. Власне такою, як зазначає В.Дончик, і постає концепція життя у прозі В.Дрозда — як “безконечний спектакль, містерія життя людства”¹¹.

Багатоаспектно розгорнуто цей мотив у романі “Листя землі”. Для Нестора Семирозума, скажімо, життя — це “вертеп земний” [7, 246], а люди — ляльки вертепні, у кожній з яких своя роль, “знана вертепником тольки” [7, 246]. Дмитро Листопад життя сприймає як “смішний ілюзіон” [7, 470], “комедію”, “вселенський цирк” [7, 471]. Останній день свого життя Дмитро називає “останнім актом комедії”. Передсмертні години його позначені спогадами про молодість, про Івана Коляду, який “з волі драматурга залишив сцену після першої дії” [7, 472], а вони були “з однієї вистави”. Як суцільний цирк сприймає життя і Микола Махновець. “Люди — циркачі, і тільки”, бо в житті часто доводиться ходити “по тонкій линві [...], над прірвою” [6, 356], — стверджує він. Для Якова Дахновця життя — “вистава житейська” [6, 287]. Натомість для капітана Агаса “спектаклем”, “феєрверком” стають моменти знищення людей, бо тоді він відчуває себе “режисером життя, режисером сталінської епохи, хай і в меншому, районному масштабі” [6, 404]. Найважливіше в житті, на його думку, “поставити на потрібну карту” [6, 397] — деталь, що увиразнює мотив життя як гри. Альберт Агас мріє придумати “спектакль, схожий на ті, що їх ставить у Москві товариш Сталін, коли підсудні самі, з патріотизму і любові до товариша Сталіна, просяться на ешафот, а за мить до смерті освідчуються в любові до радянської влади, до товариша Сталіна...” [6, 404]. В уяві Агаса постають картини, де Сталін “звеличить його над іншими людьми, як біблійний Бог звеличить Мойсея” [6, 397], але це не більше, ніж примарна ілюзія.

Концептуального значення в розкритті ідеї центральності людського існування в романі набуває епізод постановки п’єси Нестірком Волохачем. У ньому все, зокрема й повтор слова “вистава”, підпорядковано тому, щоб довести: будь-яке життя — гра. “І підготували пакульські комсомольці виставу, щоб у великодню ніч у клубі показати, відволікши увагу односельчан од вистави церковної” [6, 61].

Як бачимо, в інтерпретації В.Дрозда поняття “життя” нерідко сприймається як метафора. Воно сфокусовує динаміку буття, в ньому закодована певна

доля, воно служить уособленням хаосу. Це дає змогу говорити про його багатозначний конкретний зміст – космологічний, філософський, релігійний, історичний. В основі концепції життя, яку пропонує письменник, домінують філософсько-релігійні погляди, що властиво не лише роману “Листя землі”, а й творчості В.Дрозда в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аверінцев С.* Софія – Логос: Словник. – 2 вид. – К., 2004.
2. *Дончик В.* Дрозд Володимир // *Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. / За ред. В.Г.Дончика.* – К., 1995. – Кн. 2.
3. *Дрозд В.* Вибр. твори: У 2 т. – К., 1989. – Т. 1.
4. *Дрозд В.* Злий дух. Із житієм; Пришестя: Романи. – К., 1999.
5. *Дрозд В.* Листя землі // *Вітчизна.* – 1999. – №4.
6. *Дрозд В.* Листя землі: Нові книги роману. – К., 2003.
7. *Дрозд В.* Листя землі: Роман. – К., 1992.
8. *Дрозд В.* Мої духовні мандрівки: від Пакуля до Мрина і знову – до Пакуля. Начерки літературного автопортрета // Вибр. твори: У 2 т. – К., 1989. – Т. 1.
9. *Дрозд В.* Острів у Вічності: Роман // *Березиль.* – 2001. – №11-12.
10. *Міфи Давньої Греції.* – К., 1980.

м. Дніпропетровськ

Наші презентації

Київська Русь. – 2007. – Кн. 8 (XVII). Прочуття.

Проза цього номера – “Мій роман” Тетяни Каплунової (Щербаченко) із відгуком на нього Оксани Плаксіє, “Моно-но аварє (із ненаписаної книги “Розмови із кульгавим Янголом” Остапа Соколюка, відгук О.Михеда), “Перехідна брама” Богдана Малини, “Маркіз де Сад по-українськи” (трохи еротичне оповідання часів пізньої перебудови) Петра Кралюка в “Забороненій зоні”. Поезія – “Травневірші” І.Андрюсяка (відгук Оксани Плаксіє “Дом на межі”) та добірка поезій авторів літературного сайту gak.com.ua (редактор сайту Мирослава Сапко) Андрій Зланіч, Марія Козиренко, Тетяна Мельник, Дана Рудик, Сергій Татчин, Анна Хромова. У “Критикарці” – Надія Степула “У пошуках самотності, оминаючи самотність” (штрихи до портрета Йосефа Агнона) та Євген Поветкін “Дорогою до Паскаля” (рецензія на “Амулет Паскаля” Ірен Роздобудько), у “Переобліку” – рецензії на такі книжки: “Європа та Релігії. Ставки ХХІ ст.” Жана-Поля Віллена (Євген Коген), “Все ясно” Джонатана Сафрана Фоєра (Анна Суходолова), “Тріумфальна арка” Е.-М.Ремарка, “Пробудження Лол В.Штайн” Маргарит Дюрас та “Мишка в хмарах” Єви-Марії Чорнакец (Наталія Литвинова), “Джинсове покоління: пострадянська література Закарпаття” (Василь Кузан), а також думка КРу “Про стан душі” Сергія Грабара.

Уміщено розмови головного редактора із двічі Соросівським заслуженим учителем України Ісаком Кушніром та з головою Національної ради України з питань телебачення й радіомовлення Віталієм Шевченком – “Суспільне телебачення – єдиний вихід для всіх”.

У рубриці “Під настрій” – вірші М.Рильського й М.Бажана, на “Питання №1” відповідає Олександра Коваль.

В.Л.